

Výroční hodnocení činnosti Psychologického ústavu ČSAV
za rok 1971

=====

1) Nejdůležitější vědecké práce

Do roku 1971 vstupoval PSÚ s vymezenými teoretickými východisky efektivní metodologie a představou dobré organizace práce. V presidiu ČSAV byla v dubnu 1971 schválena nová koncepce výzkumné činnosti PSÚ, v níž ústav vycházejí z principů vědeckého socialismu a z potřeb naší socialistické společnosti řeší problematiku jednání, učení a myšlení v individuálních i sociálních situacích.

Hlavní úsilí všech pracovníků PSÚ bylo v tomto roce zaměřeno na plnění úkolů státního plánu (SP) nové pětiletky. Náš ústav koordinuje tři hlavní úkoly státního plánu:

VIII-1-6 "Výzkum tvořivé činnosti a heuristických procesů v podmínkách socialistické společnosti"

(koordinátor - prof.J.Linhart)

VIII-1-10 " Psychologické problémy soudobé civilizace a motivace lidského jednání"

(koordinátor - doc.J.Janoušek)

VIII-4-2 "Biologické a psychologické podmínky utváření člověka v socialistické společnosti"

(koordinátor - prof.J.Linhart)

V průběhu roku 1971 byly tyto tři hlavní úkoly zpřesněny. Je to projevem úsilí uplatnit v práci PSÚ jednotící metodologická organizační hlediska s cílem odstranit tématickou roztržitost. Výzkumné projekty byly vypracovány a realizovány se zřetelem k jednotné ústřední koncepci.

Ústav je hlavním koordinačním pracovištěm hlavního úkolu VIII-1-6 "Výzkum tvořivé činnosti a heuristických procesů v podmínkách socialistické společnosti", jenž obsahuje celkem šest dílčích úkolů.

Ústav řeší tři dílčí úkoly, na jejichž plnění participují i externí spolupracovníci; jde o tyto dílčí úkoly:

VIII-1-6 "Výzkum tvořivé činnosti, řešení problémů a heuristických procesů"

VIII-1-6 "Simulace procesu tvořivé činnosti a konstrukce heuristických programů"

VIII-1-6/4 "Pozornost a aktivace".

Ve dnech 3.-5.V.1971 byla uspořádána spolu s hlavním úkolém VIII-4-2 konference s mezinárodní účastí na téma "Psychologie řešení problému a učení".

K výzkumu rozhodovacích a heuristických procesů byl vypracován projekt dalších výzkumů v kognitivní hře DOMINO, jehož experimentální realizace byla v r. 1971 zahájena. Strategie používané pokusnými osobami při řešení problému se sledují na základě záznamů verbálních výpovědí, jejichž další zpracování se pak provádí matematicko-logickou analýzou. Tyto práce, spolu s několika pokusy o vytváření formálního jazyka pro popis problémové situace vytvářejí podklady pro konstrukci heuristických programů. Byly publikovány teoretické práce týkající se tvořivé činnosti v oblasti myšlení a učení (viz seznam publikací).

Za hlavní výsledek experimentace lze pokládat to, že jedna z našich kognitivních her DT (1+3) byla v tomto roce převzata Institutem obecné a pedagogické psychologie APN v Moskvě jako testová zkouška pro zjišťování tvořivé činnosti dětí experimentálních škol 1.stupně (převzal prof. Davydov). Tím byla zahájena konkrétní spolupráce se sovětskými psychologickými pracovišti.

Pro registraci očních pohybů metodou odraženého paprsku od rohovky byl proveden v Psychofyziologické laboratoři Psychologického ústavu a Fyziologického ústavu ČSAV rozsáhlý výběr pokusných osob (180 lidí) a vhodným tvarem rohovky levého oka. Byly zahájeny pokusy s registrací očních pohybů v průběhu řešení úloh, spojených s jednoduchým sestavením programu a byl souběžně zjišťován i možný transfer tohoto programu na úlohy podobného typu. V tomto roce byl instalován a přizpůsoben elektronický programovací systém pro řízení pokusů s očními pohyby a současně konstruováno zařízení na poloautomatické vyhodnocování filmových záznamů očních pohybů pomocí počítače LINC a připraven program na jejich statistické vyhodnocování.

V rámci hlavního úkolu SP VIII-1-10 Psychologické problémy současné civilizace a motivace lidského jednání, jehož koordinátorem je vedoucí týmu sociální psychologie, je tento tým zapojen do řešení dvou dílčích úkolů: "Psychické vyrovnání člověka s civilizačními změnami", a "Kommunikace a kooperace při společné činnosti".

Ve dnech 21.-22.10.1971 byl organizován seminář řešitelů tohoto hlavního úkolu, na němž se zúčastnili kromě řešitelů z ústavu a mimo ústav i přizvaní odborníci z dalších pracovišť. Pracovníci týmu

sociální psychologie na něm přednesli referáty. V rámci plnění tohoto hlavního úkolu byl proveden orientační výzkum autoregulační funkce času a na toto téma byla publikována práce. V tomto roce vyšel rovněž sborník "Motivace a oivilizační proměny" připravený pracovníky týmu sociální psychologie ve spolupráci se spolupracovníky z jiných pracovišť.

Byl proveden experimentální předvýzkum dialogu v kooperativní situaci, dále se pracovalo na teoretické analýze interpersonální komunikace, na zpracování výsledků experimentu z projektu "Komunikační procesy při organizačním chování v malé skupině", dokončena standardizace testu FIRO-B. Pokračovalo se v teoretické analýze socializačních procesů a procesů sociálního srovnání a v analýze dynamiky lidských potřeb a jejich významu pro sociální prognostiku. Pracovníci týmu se účastnili výstavby komunikační sítě pro sociálně psychologickou laboratoř. Uskutečňuje se vzájemná spolupráce s pracovníky týmu psychologie učení.

Z hlavního úkolu VIII-4-2 "Biologické a psychologické podmínky utváření člověka v socialistické společnosti" jehož je ústav koordinujícím pracovištěm, se ústav podílel v roce 1971 na plnění dvou dílčích úkolů:

VIII-4-2/1 "Výzkum procesu a struktury lidského učení"

(koordinátor - prof. J. Linhart)

VIII-4-2/3 "Výzkum základních problémů vývoje člověka a struktury osobnosti"

(koordinátor - prof. V. Tardy)

V průběhu roku 1971 do hlavního úkolu včleněn dílčí úkol VIII-4-2/5 "Základní otázky psychického vývoje a socializace člověka", jehož koordinátorkou se stala pracovnice našeho ústavu dr. J. Kotásková.

Cílem ústavem plněných úkolů bylo získat základní poznatky o psychických a psychofyziologických procesech vývoje člověka a různých forem učení v podmínkách socialistické společnosti. Bylo navázáno na předchozí dlouhodobě prováděné výzkumy a kromě psychologů byli na jeho plnění zapojeni fyziologové, logikové, matematici a další odborníci. Výzkumná činnost byla započata podle předem připravovaných a v průběhu roku upresňovaných výzkumných projektů.

Pracovníci hlavního výzkumného úkolu se podíleli na konferenci s mezinárodní účastí na téma "Psychologie řešení problému a učení".

V rámci dílčího úkolu VIII-4-2/1 byl zahájen výzkum párově asociačního učení pomocí automatizované aparatury PAU. Cílem je prozkoumat změny ve výkonu a poznání správných párových položek v závislosti na latentních kognitivních pauzách, na metodě prezentace a na způsobu uspořádání párove-asociačního úkolu. Výzkumná práce navazuje na předcházející experimentální studie prováděné v psychologických laboratořích windsorské university.

Výzkum znakově pojmové identifikace se soustředil na projekt experimentu se simultáním a sukcesivním tříděním znaků, s jehož experimentální realizací bylo v r. 1971 započato. Teoretickou a metodologickou bází projektu znakově pojmové identifikace tvoří poznatky moderní teorie učení, psychologie myšlení a matematicko-logických modelů, které navazují na výsledky řady šetření prováděných týmem vedeným prof. J.Linhartem.

V r. 1971 pokračovala analýza získaných experimentálních dat z výzkumu učení bludištního typu. Analýza vedla k závěrům shodným s výsledky současných světových prací, a založených na kognitivních teoriích a teoriích struktur. Výzkum přispěl k objasnění struktur a mechanismů bludištního učení a přinesl i některé nové prvky do výzkumu učení, zejména hledisko individuálních zvláštností osobností řešitelů experimentálního úkolu. V tomto typu učení byly dále sledovány otázky výkonové motivace.

Z psychofyziologických výzkumů učení bylo v r. 1971 zaměřeno úsilí na zjištění rozdílu v parametrech vytváření dočasného spoje mezi akustickým a optickým podnětem na jedné straně a taktilním podnětem na straně druhé, a to za použití víčkové reakce jako podmíněného podnětu. Výzkumem se zjistilo, že pro vytvoření zpětného podmínění u člověka je třeba nejen přiměřeně rozložit posilování do pokusů o více sezeních, ale i přiměřené intenzity nepodmíněného podnětu.

Na plnění dílčího úkolu VIII-4-2/3 se podílejí pracovníci týmu psychologie osobnosti. V tématu "Projev volných vlastností v písmu" byl proveden předběžný výzkum souvislostí velikosti a úhlu písma a osobních vlastností. V tématu "Vývoj kontroly v socializačním procesu" bylo provedeno zpracování první fáze longitudinálního výzkumu na českých dětech, korelace údajů o chování dítěte, chování matky, výchovných postojů, osobních rysů a interpersonálních charakteristik rodičů a připravena faktorová analýza. Bylo srovnáno chování 18 měsíčních dětí a

matek u populace české a holandské. V tématu "Výzkum strachu a jeho překonávání" byly zpracovány výsledky prvního experimentu pětiletého projektu. Výsledky přinesly nové poznatky pro citovou dynamiku. Zároveň byl sestaven plán dalšího experimentu. V tématu "Volní regulace a proces rozhodování" byla dokončena kandidátská práce, která potvrdila teoretické předpoklady o excitační a inhibiční složce vůle a vedla k objevení čtyř typů rozhodování v situaci trojího druhu rizika.

PSÚ se v rámci spolupráce s jinými výzkumnými ústavu podílel na řešení dalších dílčích úkolů v některých hlavních úkolech badatelského výzkumu. Tak tým psychologie učení a tým psychologie osobnosti dílčím úkolem "Idealistické tendence v současné buržoasní psychologii" spolupracovaly na řešení hlavního úkolu VIII-5-4. Rovněž na řešení hlavního úkolu VIII-3-8 se ústav podílel dílčím úkolem "Sledování základních vývojových fází psychického vývoje dítěte a psychologické problémy výkonnosti v učení a psychickém vývoji."

2) Uplatnění výsledků vědecké práce

Studium procesů řízení tzv. velkých systémů (jejichž členy jsou lidé) ukazuje, že je nutné vypracovat nové metody a nové typy programů, jež jsou konstruovány na heuristických základech. Jde o velmi složité procesy nedeterministické povahy, které nelze popsat dosavadním matematickým aparátem. Proto vystupuje v současné době do popředí význam psychologických výzkumů, zejména v oblasti psychologie tvořivé činnosti, tvůrčího myšlení a učení. Tyto výzkumy mohou dát odpověď na otázku vzniku heuristik ve vysoce organizovaných systémech. Tato otázka - teoreticky i prakticky velmi důležitá - je dnes v popředí v celosvětovém měřítku. Uvedená problematika je řešena ve vztahu k problematice kulturní, vědecké a technické revoluce a ve spolupráci s filozofy, logiky, techniky, sociology a pedagogy. Výsledky projektu DOMINO se stanou podkladem pro simulaci lidského chování v rozhodovacích procesech a usilují o zdokonalení simulačních modelů. V těsné spolupráci s koordinátorem úkolu VIII státního badatelského plánu, členem koresp. R. Richtou DrSc, dojde k bezprostřednímu uplatnění výsledků výzkumů při realizaci socialistické racionalizace v ČSSR i v RVHP, kde pro léta 1971-74 půjde o spolupráci mezi PSÚ ČSAV a MINCH (SSSR) na tématu "Heuristické metody rozhodování".

Za hlavní praktický výsledek v r. 1971 lze pokládat to, že v našem ústavu konstruovaná výzkumná metoda DOMINO-test bude použita na sovětských školách (na základě dohody o spolupráci) jako testová zkouška pro tvořivé myšlení a učení žáků.

V rámci hlavního úkolu VIII-1-10 bylo dosavadních výsledků analýzy motivace v podmínkách civilizačních přeměn částečně využito k vypracování první varianty prognózy "Utváření a vývoj potřeb člověka". Dosavadních výsledků analýzy komunikačních procesů, motivace a socializačních a skupinových procesů bylo využito v přednáškové, poradenské a konzultační činnosti jednotlivých pracovníků nebo při spolupráci s jinými výzkumnými pracovišti jako např. Výzkumný ústav strojírenské technologie a ekonomiky a pod.

V rámci hlavního úkolu VIII-4-2 bylo dosavadních výsledků výzkumu v oblasti psychologie učení a řešení problému využito v osvětlení některých základních otázek kognitivní explorace a motivace v činnosti dětí a dospělých. Výzkum znakově pojmové identifikace přispívá k objasnění vytváření pojmů, pojmového učení a kognitivního vývoje. Na základě výzkumů pojmové identifikace (ZPI) byla vytvořena nová zkouška, kterou v rámci dohody o spolupráci převzala APN v Moskvě; zkoušky bude použito v experimentálních školách SSSR pro ověření vytváření empirických pojmů u dětí.

Výzkum pojmového učení má dále význam i pro konstrukci automatů, schopných učit se a řešit identifikační problémy (zde jsou možny aplikace ve výrobě, v průmyslu aj.). Příímý zájem se projevil o výsledky kandidátské dizertace: "Rozbor úmyslné činnosti z hlediska osobnosti - vůle, rozhodování a výkon".

Mezi nejdůležitější vědecké publikace uveřejněné pracovníky ústavu patří tyto práce:

1. Balcar, K.: Překonávání strachu : test Mowrerovy revidované dvoufaktorové teorie učení. Čs. psychologie, 1971, 4 369-377
2. Bokorová, V.: Motivace lidského chování ve vztahu k civilizačním přeměnám, in: J. Janoušek, V. Bokorová, Motivace a civilizační přeměny, Praha 1971, s. 35-70
3. Bokorová, V., Helus, Z., Janoušek, J., Vančurová, E.: Čas jako faktor autoregulace v podmínkách civilizačních změn; Čs. psychologie, (XV), 4, 338-354
4. Dostálek, C., Dorovenco, P., Freund, J., Anghel, I., Krása, H., Nuresan, I., Sovres, I., Baciú, I.: Die Beeinflussung des symphato-adrenalen Systems und anderer psysiologischen Parameter bei psychischen Belastungen. Rev. roum. Physiol. 8: 173-182, 1971

5. Dostálek, C., Krása, H.: Backward conditioning: onesession vs. ten-session-experiment. *Activ. nerv. sup.*-v tisku
6. Dostálek, C.: Latency of backward conditioning: onesession vs. ten-session-experiment. *Activ. nerv. sup.*-v tisku
7. Dostálek, C., Krása, H.: The role of stimulus intensity in backward conditioning. *Activ. nerv. sup.*-v tisku
8. Dostálek, C.: Differentiation of backward eyelid conditioning in man. *Activ. nerv. sup.*
9. Helus, Z.: Socializace a seberalizace.- V: J. Janoušek, V. Bokorová (ed.): Motivace a vivilizační proměny, s. 147-184, Svoboda, Praha 1971
10. Helus, Z.: Sociální facilitace skupinového řešení problému. *Čs. psychologie* 1971, (XV), 5, 487-491
11. Helus, Z.: Psychologické problémy vědeckého týmu. *Čs. časopis pro fyziku*, 1971 (XXI), 4, 437-441
12. Helus, Z.: viz 3.
13. Janoušek, J., Bokorová, V. a kol.: Motivace a civilizační proměny. Svoboda, Praha, 1971. Sociologická knižnice str. 280.
14. Janoušek, J.: Opyt socialno-psychologičeskogo analiza dialoga v uslovijach sovместnogo rešenija zadači. Novyje issledovanija v psihologii i vozrastnoj fiziologii, č. 1, I, 1971, izd. "Pedagogika", Moskva, 1971 s. 15-18
15. Janoušek, J.: Psychologické problémy civilizačních proměn. Ve: J. Janoušek, V. Bokorová a kol., Motivace a civilizační proměny, Svoboda, Praha 1971, str. 11-34
16. Janoušek, J.: Struktura a typologie skupinové problémové situace. *Čs. psychologie* 1971, (XV), 5, 492-495
17. Janoušek, J.: viz 3.
18. Kotásková, J.: Příspěvek k validizaci metody Doll-play pomocí srovnání anglických, norských a českých dat. *Čs. psychologie* 1971 (XV), 1. 34-54
19. Kotásková, J.: Udílení rolí v Doll-pay a identifikace. *Čs. psychologie* 1971 (XV), 3, 231-252
20. Kotásková, J.: Genetic resources of social learning proses. *Psychol. a patopsychol, dieťaťa*, 1971 ,1, 67-84.
21. Kotásková, J.: Agresivita a úzkost v projekčním testu. *Čs. psychologie* 1971 (XV), 4, 378-389
22. Linhart, J.: Kapitoly z psychologie učení, myšlení a tvořivé činnosti (vysokoškolská skripta). SPN Praha 1971, 325 str.
23. Linhart, J.: Náhodné variace, struktura a plán tvořivé činnosti. *Rozpravy ČSAV, ročník 81, sešit 7. Academia Praha* 1971, 123 s.
24. Linhart, J.: Learning and Performance in Cognitive Domino Game. (Spolu s M. Heydukovou a M. Frenclm) Referát přednesený na Konferenci psychologů z podunajských zemí, Smolenice 1970. *Studia psychol.* XIII, 1971, č. 2, 191-198

25. Linhart, J.: Psychologická východiska výzkumu heuristických procesů. Referát přednesený pod názvem "Plány činnosti a relační analýza v řešení problémů" na Symp. o psychologii řešení problémů a učení, Liblice, květen 1971. Čs. psychologie 1971, (XV), 4, 309-320
26. Linhart, J.: K otázce jazyka pro znakově relační popis problémové situace. (Spolu s B.Kazanským). Referát přednesený pod názvem "Základní pojmy jazyka pro konstrukci znakově-realčního modelu řešení" na Symp. o psychologii řešení problémů a učení, Liblice, květen 1971. Čs. psychologie 1971, (XV), 5, 452-464
27. Linhart, J.: Problems of modeling of heuristic processes. Sborník II. Pražského symposia o kybernetické pedagogice (15.-18.6.1971). Čs. kybernet. spol. při CSAV. Sborník je vydáván pod patronací UNESCO v anglickém jazyce - v tisku.
28. Linhart, J.: Lidská tvořivost a její zesilování. IN: Věda, člověk, technika. Čs.-sovětská publikace interdisciplinárního týmu, vedeného R. Richtou DrSc. "Společenské a lidské souvislosti vědecko-technické revoluce" - předáno pro tisk.
29. Linhart, J.: Zesilování tvořivé činnosti a heuristické procesy. In: Principy socio-ekonomického plánování a řízení. Kolektivní publikace interdisciplinárního týmu, vedeného F.Kuttou DrSc - předáno pro tisk.
30. Linhart, J.: Heuristika a modely řízení lidských činností. In: Principy socio-ekonomického plánování a řízení, kolektivní publikace interdisciplinárního týmu, vedeného F.Kuttou DrSc - předáno pro tisk.
31. Linhart, J.: Heuristic Aspects of Identification Tasks. Předneseno na IV. Internat. Congress for Logic, Methodology and Philosophy of Sciences, Bucuresti, září 1971.
V českém znění: Heuristické aspekty identifikačních úloh. Čs. psychologie - v tisku.
32. Linhart, J.: Problem Solving and Heuristics. Předneseno na IV. Internat. Congress for Logic, Methodology and Philosophy of Sciences, Bucuresti, září 1971, Teorie a metoda - v tisku.
33. Lukavský, C.: K otázce charakteru lidského učení bludištního typu. Čs. psychologie 1971, (XV), 5, 480-486
34. Tardy, Vl.: Dynamická psychologie (Psychologie 20. století, část třetí). Učební text Filosofické fakulty University Karlovy, SPN.
35. Bohdanecký, Z.; Radil-Weiss, T., Krekule, I.: The visual evoked potentials in rabbits after rostrontione transection. (Abstract) Elektroenceph. clin. Neurophysiol. 30:276, 1971
36. Bohdanecký, Z., Slavíšková, M., Božkov, V., Radil-Weiss, T.: Differentiation between tachistoscopically presented probabilistic figures in human. (abstract.) Activ. nerv. super. 13:109, 1971

37. Bohdanecký, Z., Škvařil, J., Hiršl, P., Hrabovský, R., Radil-Weiss, T.: Technique of automatic attention evaluation in man. *Activ. nerv. super.* 13:108-109, 1971
38. Gutvirth, J.: Přednášky dětského lékařství pro pedagogy. (Učební text) SPN Praha, 1971
39. Gutvirth, J., Machová, J.: Váha nedonošených dětí ve školním věku. *Časopis nár. musea, Přírodní vědy*, 1971

Vědecké pracovníci ústavu, dr. J. Kotáskové, byla za monografii o projekční technice Doll-play, publikované v časopise *Čs. psychologie*, udělena cena vědeckého kolegia pedagogiky a psychologie ČSAV.

Pokud jde o projektování a výrobu nových aparatur, byla navržena a vlastními silami vyrobena nová aparatura znakově pojmové identifikace a po jejím vyzkoušení byl vypracován projekt nové, zdokonalené aparatury. Dále byla navržena a vyrobena nová aparatura, umožňující automatickou registraci dat, získávaných z přístroje pro výzkum párově asociačního učení pomocí organizačního automatu Consul 253. Byl vypracován projekt zařízení pro automatické vyhodnocování výsledků experimentů metodou bludištního učení pomocí organizačního automatu Consul 253.

Byl vypracován předprojekt pro aparaturu na výzkum párově asociačního učení ve skupině tří pokusných osob simultánně. Byla vypracována aparatura pro zajištění první etapy projektu DOMINO 1+9. Bylo dokončeno vypracování kompletní dokumentace pro projekt komunikační sítě pro třináct účastníků. Byl instalován a přizpůsoben ve spolupráci s Fyziologickým ústavem ČSAV v Psychofyziologické laboratoři Psychologického ústavu a Fyziologického ústavu ČSAV elektro-nický programovací systém pro řízení pokusů s očními pohyby a současně konstruováno zařízení na poloautomatické vyhodnocování záznamů očních pohybů pomocí počítače LINC a připraven program na jejich statistické vyhodnocení.

3) Činnost vědeckoorganizační a spolupráce s jinými orgány

Ve dnech 3. až 5. května 1971 proběhlo v Liblicích symposium s mezinárodní účastí na téma "Psychologie řešení problému a učení", organizované Psychologickým ústavem ČSAV v Praze. Symposium bylo orientováno jako mezioborové setkání vědců z oborů zabývajících se analýzou heuristických procesů, z hlediska psychologie logiky, matematiky, filosofie a jazykověd. Cílem symposia bylo projednání současných výsledků v psychologii učení, řešení problémů a heuristiky a možností praktických aplikací výsledků, jichž bylo dosaženo v základním výzkumu. Závažnou tendencí, kterou se na symposiu silně projevila, bylo zjištění snahy zainteresovaných pracovišť, vytvořit obecný formálně logický jazyk, který by umožnil precizaci experimentálních závěrů a zároveň přispěl k většímu využití výpočetní techniky v této oblasti. Dalším pozitivním zjištěním byla skutečnost,

že orientace základního výzkumu, jak bylo patrné v přednášených referátech, se velice přibližuje a citlivě reaguje na potřeby praxe. Podstatné výtahy všech referátů byly publikovány v Čs. psychologii.

Ve dnech 21.-22.10.1971 byl organizován seminář řešitelů hlavního úkolu VIII-1-10, jehož se zúčastnili kromě řešitelů z ústavu a mimo ústav i přizvaní odborníci z dalších pracovišť. Seminář přispěl k dalšímu prohloubení práce na hlavním úkolu, ke koordinaci provedených prací, a byl proto hodnocen kladně.

Jednotliví pracovníci se zúčastnili různých akcí včetně akcí mezinárodních, jako byl seminář o technické tvořivosti, uspořádaný Čs. komitétem pro řízení a Výzkumným ústavem strojírenské technologie, konference "O socializačních procesech u mládeže pořádané Výzkumným ústavem psychologie a patopsychologie dítěte - s mezinárodní účastí ve Smolenicích, konference s mezinárodní účastí "Věda, člověk, racionalizace" pořádané Univerzitou Karlovou, symposium Psychiatricko-psychologické společnosti NDR v Halla aj.

Na pracovním pobytu v ústavu bylo několik vědeckých pracovníků ze zahraničí (SSSR, Maďarsko, Polsko).

Jednotliví pracovníci ústavu dále poskytovali služby a expertízy jiným pracovištím, včetně činnosti přednáškové. Kromě jiného člo např. o spoluúčast na zpracování první varianty prognózy "Utváření a vývoj potřeb člověka" pro potřeby Státní plánovací komise, expertízy pro Výzkumný ústav stavebnictví v Bratislavě a pro ministerstvo zdravotnictví, oponentskou činnost v Ústavu krajinné ekologie ČSAV, ve Výzkumném ústavu psychologie a patopsychologie dítěte a na ministerstvu školství, spolupráce s Výzkumným ústavem energetickým, Výzkumným ústavem životní úrovně, Institutem řízení, Ústavem pro sociální výzkum mládeže, Výzkumným ústavem strojírenské technologie a ekonomiky, národním podnikem Diagnostika, Expertíza pro sdružení SOS DV a pro olympijské družstvo vodních slalomářů ČSSR při přípravě na Olympiádu v Mnichově 1972 a pod.

4) Výchova vědeckých pracovníků a spolupráce s vysokými školami

V minulém roce ukončili tři pracovníci ve vědecké přípravě aspiranturu. Z nich nadále v ústavu pracují dr. Kožený a dr. Becker (do doby jeho přechodu na jiné výzkumné pracoviště). Třetí z nich přešel na jiné pracoviště v průběhu čtvrtého čtvrtletí (dr. Kolman).

Tak jako v letech předcházejících, se odborní a vědečtí pracovníci ústavu věnovali přednáškové činnosti na vysokých školách. Jde především o filosofickou fakultu University Karlovy (prof. Linhart, prof. Tardy, doc. Janoušek, dr. Kotásková, dr. Bohdanecký), Univerzitu 17. listopadu (prof. Linhart, dr. Bokorová, dr. Lukavský), divadelní fakultu AMU v Praze, katedra herectví (dr. Helus). S tím je pochopitelně spojena i činnost konzultační, seminární, opo- nentská a vedení ročníkových a diplomových prací (tu prováděl i dr. Kožený). V Č. Budějovicích učí dr. Kodým (vedoucí katedry), na Pedagogické fakultě v Plzni d. Tublová a na Vysoké škole strojní a elektrotechnické s. Vohník.

5) Ediční, kulturně-politická a vědecko-popularizační činnost

Ústav je editorem časopisu Čs. psychologie a dva pracovníci ústavu jsou jeho výkonnými redaktory. Dva pracovníci ústavu se podíleli na zpracování hesel pro encyklopedii "Život člověka" (dr. Bokorová, dr. Helus), jejíž redakci provádí prof. Tardy. Prof. Linhart je předsedou sekce psychologie a pedagogiky ÚV Socialistické společnosti pro vědu, kulturu a politiku a plní úkoly k této funkci vyplývající. Dr. Kotásková je členkou katedry psychologie této společnosti. Dr. Kotásková přednášela v rozhlase o významu rodičovských postojů ve výchově a působila jako poradce při přípravě ankety časopisu Výběr "Řekni mi co čteš". J. Linhart přednesl dvě rozhlasové přednášky u příležitosti 24. sjezdu KSSS a 14. sjezdu KSČ; dále je autorem článků v Tvorbě a v Rudém právu aj. Dr. Becker přednesl rozhlasovou přednášku "Školní prospěch a vůle" a uveřejnil o tomtéž tématu článek ve Světu práce. Přednášel dále na školení funkcionářů SSM ČVUT. Vědečtí a odborní pracovníci ústavu prováděli recenzní činnost pro potřeby Čs. psychologie, SPN a pod.

Práce členů jednotlivých týmů - přednesené i publikované - vzbudily vesmes odborný zájem. Publikace jsou především předmětem zájmu odborníků z praxe.

Vedení ústavu i ZV ROH uspořádaly v lednu 1971 společně odborně-politickou přednášku s. Tublové, lektorky ÚV OS pracovníků školství a vědy, věnovanou hlavním úkolům odborového svazu v oblasti vědy v období konsolidace. Na této schůzi seznámil ředitel ústavu prof. J. Linhart pracovníky ústavu s novou koncepcí a organizační strukturou PSÚ. V květnu 1971 provedl ZV ROH kontrolu plnění socialistických závazků svých členů, uzavřených na počest XIV. sjezdu KSČ.

Závazky byly splněny. V červnu 1971 bylo uspořádáno společně s Pedagogickým ústavem JAK slavnostní veřejné shromáždění u příležitosti 50. výročí KSČ. V říjnu proběhla členská schůze ROH a v listopadu shromáždění pracovníků u příležitosti předvolební kampaně. V průběhu roku vypracoval ZV ROH ve shodě s plánem OVOS pracovníků školství a vědy plán aktivizace odborářské činnosti, který byl říjnovou členskou schůzí schválen. Členové KSČ se účastnili roku stranické výchovy v rámci ZO KSČ.

6) Závěry k další činnosti

V PSÚ kromě orientace na výzkumy, které mohou být aplikovány v oblasti školní výchovy, vzniká orientace na výzkumy, které řeší psychologické aspekty socio-ekonomického řízení i plánování výchovy dospělých. V r. 1971 byly provedeny nové výzkumy v oblasti vývojové psychologie. Zvláště důležité je, že byly dokončeny dvě výzkumné metody (Domino-test a znakově pojmová identifikace) tak, aby mohly být předány psychologickým pracovištím v SSSR, s nimiž máme dohodu o spolupráci (viz anotace).

PSÚ spatřuje ve smyslu koncepce schválené předsídiem ČSAV těžiště své budoucí práce v řešení aktuálních psychologických otázek socio-ekonomického řízení a plánování. To vyžaduje vypracování řady teoretických a experimentálně metodologických otázek, aby výsledky výzkumů mohly být uplatněny při řešení racionalizačních opatření, při zvyšování efektivnosti našeho národního hospodářství, zejména při zlepšení úrovně řízení v našich závodech a podnicích, při odkrývání materiálních i personálních rezerv s minimální potřebou nákladných investic. K tomuto účelu mají sloužit modely tvůrčího myšlení, metod skupinového rozhodování a skupinového řešení problémů. Výzkumy řešení problémů a heuristických postupů mohou poskytnout podklady pro optimalizaci vztahů systémů člověk-stroj, případně i pro prevenci poruch havarijních stavů v poloautomatizovaných provozech.

Při doškolení pracovníků náročnějších profesí a při zacvičování pracovníků do nových povolání, což je věc v podmínkách vědecko-technické revoluce nevyhnutelná, jde o stanovení nejvhodnějších modelů a postupů při výuce v závodních a podnikových doškolovacích kursech. Aplikace poznatků z psychologie učení a myšlení je v této oblasti praxe zvláště naléhavá proto, že tato problematika

nebyla u nás v rámci psychologie práce po řadu let soustavně rozvíjena. Tyto poznatky jsou důležité i v ideologické oblasti, protože mohou poskytnout vědecky fundované podklady stranickému a státním orgánům pro jejich další činnost.

Pro příští léto plánujeme studium otázek vztahů člověk-stroj zejména z hlediska racionálního rozdělení funkcí mezi člověkem, jemuž přísluší tvořivá činnost a strojem, který úspěšně řeší úkoly algoritmického typu.

Některých pozitivních dílčích výsledků jak v teoretické oblasti, tak v oblasti aplikace bylo dosaženo, jak ukazuje předchozí zpráva, již v prvním roce pětiletého plánu.

Bude-li možno realizovat v závěrech stručně naznačené plány v r. 1972 a v dalších letech (závisí to mj. na kádrových podmínkách, na úrovni materiálně technického vybavení, na možnosti spolupráce s výkonnými počítači), lze očekávat daleko výraznější výsledky vhodné pro širokou aplikaci.

Praha, 20.1.1972

Prof. dr. J. Linhart, DrSc,
ředitel ústavu